

zaamheden van 1803 zou hebben gehad. De huidige klank van het instrument is grotendeels door deze orgelmakers bepaald.

De gereconstrueerde dispositie luidt als volgt:

HOOFDWERK:	Quintadena	16 voet
	Praestant	8 "
	Fluit Does	8 "
	Octaaf	4 "
	Spitsfluit	4 "
	Quintfluit	3 "
	Octaaf	2 "
	Sexquialtera	2 sterk
	Mixtuur	4-6 sterk
	Fagot	16 voet
	Trompet	8 "
	Vox Humana	8 "

RUGPOSITIEF:	Roerfluit	8 voet
	Praestant	4 "
	Gedektfluit	4 "
	Nassat	3 "
	Octaaf	2 "
	Woudfluit	2 "
	Scherp	3 sterk
	Dulciaan	8 voet

PEDAAL: Aangehangen

Klavieromvang: C-c3

Pedaalomvang : C-d1

2 Afsluitingen

Tremulant

Toonhoogte: $\frac{1}{2}$ toon boven a = 440 Herz. (Voor de laatste restauratie $\frac{3}{4}$ toon boven 440).

KORTE BESCHRIJVING

van de

HERVORMDE KERK

van

LOPPERSUM

HET GEBOUW

Van de meeste middeleeuwse kerken is het bouwjaar niet bekend. Men moet volstaan met globale aanduidingen als 'laatste helft 13de eeuw' of 'eerste kwart 15de eeuw' e.d. Maar wat de kerk van Loppersum betreft kunnen wij iets nauwkeuriger aangeven wanneer de bouw moet zijn begonnen.

Hier stond n.l. een tufstenen romeense kerk, gewijd aan Petrus. In 1217 werd deze kerk tijdens een aanval van krijgslieden door brand verwoest. Wij mogen aannemen dat men niet lang met de herbouw heeft gewacht. Vermoedelijk bouwde men op de oude fundamenten. Aan de buitenkant is nog duidelijk te zien, hoe men de noordermuur weer deed aansluiten bij een stukje muur dat nog overeind was gebleven en waarin zich het kleine raampje (de hagnoscoop) bevindt.

Ook de nieuwe kerk werd in romaanse stijl gebouwd. Het was een vrij kleine rechthoekige kerk, waarvan de thans in grote bogen opengebroken muur tussen schip en zijbeuk de zuidelijke buitenmuur was, en die in het oosten was afgesloten ter hoogte van de kansel, waar thans het dwarspand ofwel transept begint, dat ongeveer 1250 werd aangebouwd, ook nog in romaanse stijl.

De toren, merkwaardigerwijs even breed als de kerk, werd in het einde van de 14de eeuw gebouwd en heeft twee luidklokken, waarvan de oudste dateert van 1397.

Het grote gothische koor dateert uit het einde van de 15de eeuw, evenals de kapellen aan weerszijden ervan.

Niet lang daarna werd aan de zuidkant een zijbeuk gebouwd en de oude buitenmuur veranderd in een paar grote bogen. Ongetwijfeld zou men ook aan de noordkant eenmaal hetzelfde hebben gedaan, maar na de Reformatie had men daar geen behoefte meer aan.

Door deze voortdurende uitbreidingen werd deze kerk de grootste van het Groninger platteland. De lengte, van toren deur tot koorafsluiting, is 44.20 m.

Het dwarspand is 22.50 m. lang. De hoogte van de toren is 39 m.

DE FRESCO'S

Wellicht de belangrijkste bezienswaardigheid van deze kerk vormen de fresco's. Na de Reformatie werden zij - als storende herinnering aan de Rooms-katholieke tijd - met witkalk bedekt, totdat ze in deze eeuw weer werden ontdekt en blootgelegd. Zij kwamen in hun oorspronkelijke kleuren weer tevoorschijn en daaraan is niets veranderd. Wel werden enkele taferelen wat bijgewerkt.

Staande met het gezicht naar het oosten zien wij
in het KOOR:

Midden in het uiteinde de twee beschermheiligen (patroons) van de kerk, Petrus en Paulus, met hun attributen, de sleutel en het zwaard.

Links daarvan: Hieronymus (met de leeuw)
Gregorius de Grote

Rechts: Augustinus
Ambrosius (?)

In de gewelven ter linkerzijde:

De nederdaling van de H.Geest (de duif) op
het Pinksterfeest

Jezus in de Hof van Gethsemane

Engel met bazuin.

In de gewelven ter rechterzijde:

De 'ongelovige' Thomas

De Emmausgangers

Engel met bazuin

In de gewelven in het midden:

Maria en de eenhoorn (symbool van de
maagdelijke geboorte)

Engel met luit

Christus als het Lam Gods (Agnus Dei)

Christus als de 'Man van Smarten'
(Ecce Homo)

Een nogal geschonden voorstelling van
Jezus en de apostelen bij de visvangst

De pelikaan, als symbool van Christus,
die zijn bloed geeft voor de zijnen.

Op de noordelijke muur als wandschildering:

Het laatste oordeel.

In de MARIA-KAPEL zien wij, eveneens
staande met het gezicht naar het oosten:

in het midden: Joachim en Anna (de ouders van Maria)
onder de gouden poort

De ontmoeting van Maria en Elisabeth

De geboorte van Jezus

De opdracht in de tempel (simeon)

Links:

De aankondiging (annunciatie)

De aanbidding door de wijzen
(Drie-koningen)

Rechts:

Maria's eerste tempelgang

Maria's hemelvaart

WAT ER VERDER TE ZIEN VALT

HET NETGEWELF. Het gewelf van het schip is van een in ons land zelden voorkomende makelij. Het is versierd met een netwerk, dat een uitbeelding van het visnet van Petrus heet te zijn. Petrus was zelf visser en van hem wordt in het Evangelie het verhaal van de wonderbare visvangst verteld. Maar hij was ook 'visser van mensen' en men kan dus zeggen dat de verzamelde gemeente zich in het visnet van Petrus bevindt.

DE KANSEL. De kansel is uit het einde van de 17de eeuw en is versierd met prachtig houtsnijwerk van barokke stijl.

DE COLLATOR-BANK. Schuin achter de kansel bevindt zich de z.g. collator-bank. Dit was het gestoelte van de collatoren, d.w.z. de aanzienlijke - vaak adellijke - personen, die een grote zeggenschap hadden over het bestuur van de gemeente. Ze hadden een beslissende stem in de beroeping van predikanten en in de benoeming van de 'köster' (de schoolmeester). Dit recht was erfelijk en toen deze bank vervaardigd werd was het in handen van de familie Rengers van Farmsum, die door huwelijk verwant was met de familie Van Starckenborg van Verhilversum. Hun wapens prijken dan ook op deze bank.

DE KOORHEKKEN. Bijzonder fraai is het hekwerk dat het koor scheidt van de beide kapellen. De kruisbloemen, die nu nog op de uiteinden (aan de zuilen) staan, hebben oorspronkelijk elk boogje gesierd, maar zijn bij de Reformatie (de 'beeldenstorm') afgezaagd. Ook de deurtjes (van 1564) zijn interessant.

DE SCHATKAMER. Achter in het koor bevindt zich een deur, die eerst tijdens de restauratie van 1953-1959 werd ontdekt en die via een stenen trap leidt naar een vertrek, waaraan men gewoonlijk de naam 'schatkamer' geeft. Het is echter niet duidelijk waartoe het heeft gediend. Misschien werden er inderdaad kostbaarheden of geld bewaard, misschien werd er administratief werk verricht of werden er vergaderingen gehouden. Indien men de tafel

en de kist daar ziet staan zal men kunnen constateren, dat ze niet door de deur en langs de trap naar boven gebracht kunnen zijn. Ze zijn bij de restauratie daar ter plaatse vervaardigd!

DE CONSISTORIE-KAMER. Beneden de schatkamer bevindt zich de consistorie-kamer, de vroegere sacristie. Daar worden de vergaderingen van de kerkeraad en andere samenkomsten gehouden. Er hangen enkele schilderijen die laten zien hoe het interieur van de kerk enige malen ingrijpende veranderingen onderging. De grote restauratie bracht de kerk zoveel mogelijk in haar oude staat (en glorie) terug.

DE BISSCHOPS-KRUISEN. Hier en daar ziet men aan de wanden of zuilen afbeeldingen van gestyleerde kruisen. Die werden aangebracht wanneer de kerk bij gelegenheid van een bezoek van de bisschop (van Münster!) opnieuw werd gewijd.

DE GRAFSTENEN. Er bevinden zich in de kerk een aantal grafstenen. Die in het koor zijn van het kerkhof overgebracht om beter bewaard te blijven. Ze hebben bijna alle betrekking op predikanten en hun familie. In de zuider-kapel (de z.g. 'Broeder-kapel') zien we een zeer grote in de muur ingemetselde zerk van Maria van Selbach, die gehuwd was met Rudolf van Munster, de bewoner van de burcht 'Duursum' of 'Den Ham', eenmaal gelegen aan de weg naar Stedum. In het westen, bij het orgel, zijn nog enige oude zerken te zien en ook enkele sarcofaag-deksels, die bij de restauratie tevoorschijn kwamen.

DE HAARLOK. In het koor hangt in een klein kastje de bekende legendarische haarlok van Loppersum. Daaraan is de legende verbonden van een jonkvrouw die in grote ijdelheid alleen maar leefde voor uiterlijk schoon. Maar zij werd gekweld door de gedachte, dat eenmaal in de dood haar prachtige haartooi in het graf zou verdwijnen en vergaan. Dus heeft zij aan het einde van haar leven haar lokken afgeknipt en als een blijvende herinnering aan haar schoonheid. Nu hangt die hier als een waarschuwing aan alle vrouwen (en ook mannen!) om niet te bouwen op vergankelijke schoonheid.

Dit is echter louter legende. In werkelijkheid is het mogelijk een relikwie geweest en daarbij denkt men dan aan de H. Catharina, aan wie destijds een altaar in de kerk was gewijd.

HET ORGEL.

Dit orgel heeft een rijke en bewogen historie. In 1958 kwam, tijdens de kerkrestauratie, op het orgel een opschrift tevoorschijn met het jaartal 1562. Of het instrument uit deze tijd dateert en door welke orgelmaker het gemaakt is, is niet precies duidelijk. Wel heeft het orgel en de daarbij behorende balustrade duidelijk 17de en 18de-eeuwse kenmerken. Zo bevond zich voor de laatste restauratie aan de balustrade het opschrift 'Renovatum anno 1665' en voorts hing onder het rugpositief een cartouche, waarvan de tekst o.a. vermeldde: 'Dit orgel gerenoveert A^o 1735

Het eigenlijke speelwerk van het orgel, zoals pijpwerk, windladen, enz. dateert grotendeels uit 1735/36 (toen er een grote verbouwing is uitgevoerd door de beroemde orgelmaker Albertus Anthonie Hinsz uit Groningen) en 1803 (toen blijkens het kerk-archief het orgel voor 1412 gulden werd gewijzigd door Hermann Heinrich Freytag, een leerling van Hinsz). In 1803 werden tevens, voor 140 gulden, enige nieuwe ornamenten aangebracht, waaronder het medaillon op het midden van het hoofdorgel met dat jaartal. Verder vonden er belangrijke reparaties en wijzigingen plaats in 1864/65 (door P. van Oeckelen), 1881, 1918 (blaasbalg), 1929/30, 1933 (motor) en 1939.

Meermalen is het orgel ook geschilderd, doch in 1912 zijn alle vroegere kleurlagen afgeloofd. Dit jaartal staat ook op het orgel; het is toen bijgeschilderd op het medaillon onder het jaartal 1803. In 1958/59 werd de orgelkas zeer ingrijpend gewijzigd en opnieuw beschilderd, waarmee werd getracht het orgel een 16de eeuwse gedaante te geven. Hierbij is het meeste 18de en vroeg-19de eeuwse snijwerk zonder meer verwijderd, terwijl het snijwerk dat daarvoor in de plaats zou moeten komen, nog steeds niet geheel is aangebracht, laat staan gestoken en afgewerkt. Dit is vooral bij het rugpositief te zien.

In de jaren 1962/65 werd het speelwerk gerenoveerd door de orgelmakers Gebr. Van Vulpen uit Utrecht, waarbij werd uitgegaan van de situatie die het orgel na de werk-

zaamheden van 1803 zou hebben gehad. De huidige klank van het instrument is grotendeels door deze orgelmakers bepaald.

De gereconstrueerde dispositie luidt als volgt:

HOOFDWERK:	Quintadena	16 voet
	Praestant	8 "
	Fluit Does	8 "
	Octaaf	4 "
	Spitsfluit	4 "
	Quintfluit	3 "
	Octaaf	2 "
	Sexquialtera	2 sterk
	Mixtuur	4-6 sterk
	Fagot	16 voet
	Trompet	8 "
	Vox Humana	8 "
RUGPOSITIEF:	Roerfluit	8 voet
	Praestant	4 "
	Gedektfluit	4 "
	Nassat	3 "
	Octaaf	2 "
	Woudfluit	2 "
	Scherp	3 sterk
	Dulciaan	8 voet

PEDAAL: Aangehangen

Klavieromvang: C-c3

Pedaalomvang : C-d1

2 Afsluitingen

Tremulant

Toonhoogte: $\frac{1}{2}$ toon boven a = 440 Herz. (Voor de laatste restauratie $\frac{3}{4}$ toon boven 440).